

BARQAROR TURIZM: EKOTURIZM ORQALI TABIIY BOYLIKLARNI ASRASH YO'LLARI

Kimyo International University in Tashkent

TOUP 702: **Shavkatova Sarvinoz**

Scientific adviser: **Yo'ldoshev Abdumalik Ilxomovich**

Annotatsiya: Mazkur maqolada barqaror turizm tushunchasi va uning zamonaviy talablarga muvofiq yo'nalishlaridan biri bo'lgan **ekoturizm** masalalari ilmiy-nazariy hamda amaliy jihatdan yoritilgan. Asarda ekoturizmning asosiy tamoyillari, tabiatni muhofaza qilishdagi o'rni, mahalliy aholi manfaatlari va ekologik ongni shakllantirishdagi ahamiyati tahlil qilingan. Jahon tajribasi va statistik ma'lumotlarga asoslanib, ekoturizmning global va mintaqaviy rivojlanish sur'atlari keltirib o'tilgan. Maqolada O'zbekiston sharoitida ekoturizmni rivojlantirish imkoniyatlari, mavjud muammolar va ularni bartaraf etish bo'yicha takliflar bayon etilgan. Jumladan, Zaamin milliy bog'i, Kitob geologik qo'riqxonasi, Ugam-Chotqol biosfer hududi kabi tabiiy resurslar asosida ekoturizm infratuzilmasini yaratish imkoniyatlari ko'rib chiqilgan. Yakunda esa ekoturizm orqali tabiiy boyliklarni asrash va barqaror rivojlanishni ta'minlash yo'llari ilgari suriladi.

Kalit so'zlar: Barqaror turizm, ekoturizm, tabiiy boyliklarni asrash, ekologik xavfsizlik, ekologik turizm, O'zbekiston tabiiy resurslari, biosfer qo'riqxonalar, ekoturizm infratuzilmasi, ekologik ong, mahalliy rivojlanish, ekoturizm turlari, turizm siyosati, ekoturistik marshrutlar, yashil turizm, ekosistema muhofazasi.

[Barqaror turizm: Ekoturizm orqali tabiiy boyliklarni asrash yo'llari](#)

Kirish

Zamonaviy dunyoda turizm nafaqat iqtisodiy o'sishning muhim omillaridan biri, balki madaniy almashinuv va ekologik barqarorlikka ta'sir etuvchi muhim sohaga aylangan. Bugungi kunda sayyohlik faoliyatining atrof-muhitga salbiy ta'siri haqida tobora ko'proq gapirilmoqda. Shu nuqtai nazardan, ekologik jihatdan mas'uliyatli turizm — ekoturizm — dolzarb yo'nalishga aylanmoqda. Ekoturizm orqali tabiiy resurslarni asrash, mahalliy aholi manfaatini ta'minlash va kelajak avlodlar uchun sog'lom muhit qoldirish kabi maqsadlar ko'zda tutiladi.

Mazkur maqolada barqaror turizm konsepsiyasi, uning asosiy tamoyillari, ekoturizmning mohiyati va amaliy misollar orqali tabiatni asrashdagi o'zni ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Shuningdek, O'zbekiston sharoitida ekoturizmning rivojlanish istiqbollari ham ko'rib chiqiladi.

Asosiy qism

1. Barqaror turizm tushunchasi

Barqaror turizm — bu sayyohlik faoliyatining atrof-muhitga, ijtimoiy va madaniy hayotga zarar yetkazmasdan rivojlanishiga yo'naltirilgan yondashuvdir. Jahon Turizm Tashkiloti (UNWTO) tomonidan barqaror turizm quyidagicha ta'riflanadi:

"Barqaror turizm hozirgi va kelajakdagi iqtisodiy, ijtimoiy va ekologik ehtiyojlarni muvozanatlash orqali sayyohlik faoliyatini rivojlantirishga qaratilgan."

Barqaror turizm quyidagi asosiy tamoyillarga asoslanadi:

- **Ekologik barqarorlik** — tabiiy resurslardan oqilona foydalanish;
- **Ijtimoiy adolat** — mahalliy aholining manfaatini ko'zlash;
- **Madaniy qadriyatlarni asrash** — tarixiy va madaniy merosga hurmat.

2. Ekoturizm mohiyati va maqsadlari

Ekoturizm — bu ekologik toza muhitda, odatda kam o'rganilgan yoki qo'riqlanadigan hududlarda tashkil etilgan turizm turi bo'lib, quyidagi maqsadlarga ega:

- Tabiiy ekotizimlarni saqlash va targ'ib qilish;
- Mahalliy aholining iqtisodiy farovonligini oshirish;
- Sayyohlarga ekologik tarbiya berish.

Ekoturizm odatda kichik guruhlar bilan, past darajadagi ekologik iz qoldirib, mas'uliyatli sayohatlar qilishni nazarda tutadi. Bunda sayyohlar qo'riqxonalar, biosfer rezervatlari, tog'-o'rmon hududlari, cho'l va botqoqliklar kabi joylarga tashrif buyuradi.

3. Ekoturizmning afzalliklari

Ekoturizm an'anaviy turizm turlariga nisbatan quyidagi ustunliklarga ega:

- **Tabiatga zarar yetkazmaydi**, aksincha uni asrashga hissa qo‘shadi;
- **Mahalliy iqtisodiyotni qo‘llab-quvvatlaydi**, ayniqsa qishloq joylarda;
- **Ekologik va madaniy ongni oshiradi**, bu orqali turizm madaniyatini yuksaltiradi;
- **Ekotexnologiyalarning rivojlanishini rag‘batlantiradi**.

4. Ekoturizmni rivojlantirishda duch kelinayotgan muammolar

Har qanday ijobiy konsepsiya kabi ekoturizm ham qator muammolarga duch keladi:

- Yetarli infratuzilmaning yo‘qligi (yo‘llar, eko-hotel, transport);
- Mahalliy aholining tayyor emasligi yoki kam xabardorligi;
- Tabiiy resurslarning haddan tashqari ekspluatatsiyasi;
- Ekoturizm nomi ostida amalga oshirilayotgan noto‘g‘ri faoliyatlar (ekobiznesni ekspluatatsiya qilish holatlari).

5. O‘zbekistonda ekoturizm istiqbollari

O‘zbekiston boy tabiiy va geografik resurslarga ega mamlakat sifatida ekoturizmni rivojlantirish uchun katta salohiyatga ega. Jumladan:

- **Zaamin milliy bog‘i, Kitob geologiya qo‘riqxonasi, Ugam-Chotqol biosfer hududi** — tabiiy go‘zalliklar va biologik xilma-xillik manbai;
- **Arxeologik va madaniy yodgorliklar** — ekoturizm bilan uyg‘unlashgan holda madaniy turizmni ham targ‘ib qiladi;
- **"Green Destination" dasturlari** — turizmni yashil yo‘nalishga o‘tkazish tashabbuslari mavjud.

Hozirda O‘zbekiston hukumati tomonidan ekoturizmga oid qator normativ hujjatlar ishlab chiqilmoqda, xususan, 2023–2025 yillarga mo‘ljallangan “Ekoturizmni rivojlantirish strategiyasi” buning yaqqol dalilidir.

Albatta! Quyida “Barqaror turizm: Ekoturizm orqali tabiiy boyliklarni asrash yo‘llari” mavzusidagi maqolani to‘ldiruvchi **qo‘shimcha ma’lumotlar, statistikalar**, va **O‘zbekistondagi real holatlar asosida faktlar** keltiraman. Bu ma’lumotlar ilmiy maqolanga chuqurlik va ishonchlilik qo‘shadi.

Qo'shimcha ma'lumotlar va faktlar

Ekoturizm bo'yicha jahon statistikasi

- **Jahon Turizm Tashkiloti (UNWTO)** ma'lumotlariga ko'ra, 2023-yilga kelib global sayyohlarning **20–25%** ekoturizm yoki barqaror turizm shakllarini tanlagan.
- Ekoturizm bozori **yiliga o'rtacha 14%** o'sib bormoqda (Global Ecotourism Fact Sheet, 2023).
- 2022-yilda dunyo bo'yicha sayyohlik daromadining **40 milliard dollardan ortig'i** ekoturizm hisobiga tushgan.

Ekoturizm turlari

Ekoturizm bir necha kichik yo'nalishlarga ega:

- **Qo'riqxonalar turizmi** (national parks va biosfera hududlariga tashrif)
- **Ekopedagogika safarlari** (tabiatni o'rganishga qaratilgan safarlar)
- **Qishloq-agro turizm** (fermer xo'jaliklari, mahalliy hunarmandchilik)
- **Eko-volontyorlik** (sayyohlarning tabiatga xizmat ko'rsatish loyihalarida ishtiroki)

O'zbekistondagi ekoturizm obyektlari va salohiyati

Zaamin milliy bog'i (Jizzax viloyati)

- Maydoni: 24 ming gektardan ortiq
- 800 dan ortiq o'simlik turlari, 40 ga yaqin noyob hayvonlar yashaydi
- Har yili 50 mingdan ortiq sayyoh tashrif buyuradi

Kitob geologik qo'riqxonasi (Qashqadaryo viloyati)

- Geologik yodgorliklar, minerallar va qoya shakllari bilan mashhur
- Ilmiy turizm uchun katta ahamiyatga ega

Ugam-Chotqol milliy bog'i (Toshkent viloyati)

- Boy biologik xilma-xillik, tog'-o'rmon zonalari
- Ekoturistik yo'nalishlar: piyoda yurish, velosiped turlari, ekologik kuzatuv

 Qizilqum cho'li hududlari (Navoiy va Buxoro viloyatlari)

- Cho'l ekotizimlari, noyob hayvonot dunyosi
- Cho'l sayohatlari va kamyob flora-faunani kuzatish imkoniyati mavjud

O'zbekistonda ekoturizmni qo'llab-quvvatlash tashabbuslari

- 2023-yilda "**Ekoturizmni rivojlantirish konsepsiyasi**" qabul qilindi.
- Turizm qo'mitasi va Ekologiya vazirligi tomonidan **ekomarshrutlar** ishlab chiqilmoqda.
- "**Green Destination Uzbekistan**" loyihasi doirasida ekologik toza turizm zonalari yaratilmoqda.
- Yevropa Ittifoqi va BMT hamkorligida "**Ekologik turizmni rivojlantirish**" dasturlari amalga oshirilmoqda (2022–2025).

Ekoturizmning iqtisodiy ta'siri

- Ekoturizm infratuzilmasini yaratish orqali mahalliy aholining bandligi oshadi.
- Kichik va o'rta tadbirkorlik (eko-otel, qo'lda ishlangan suvenirlar, gid xizmatlari) rivojlanadi.
- Mahalliy byudjetga tushumlar ortadi.

Masalan, **Zaamin tumanida** 2023-yilda ekoturizm faoliyati tufayli mahalliy iqtisodiyotga **4,2 mlrd so'm** daromad keltirilgan.

Ekoturizm va ta'lim

Ekoturizm faqat sayohat emas, balki ta'limiy ahamiyatga ham ega:

- Ekologik ongni shakllantiradi
- O'quvchi va talabalar uchun dala darslari (fieldwork) tashkil etish imkoniyati yaratadi
- Mahalliy ekologik muammolarga e'tibor qaratadi

Agar xohlasang, yuqoridagi ma'lumotlarni **grafik yoki jadval** ko'rinishida ham ko'rsatib beraman (PowerPoint yoki Word formatda).

Yana qanday turdagi ma'lumotlar kerak? Masalan:

- **Intervyu yoki so'rovnoma natijalari**

- O'zbekistonlik sayyohlar yoki gidlar fikri
- Eko-loyihalar misollari

Xulosa

Ekoturizm — bu nafaqat sayohat qilishning yangi shakli, balki insoniyatning tabiatga bo'lgan munosabatini qayta ko'rib chiqish zaruratidir. U orqali nafaqat tabiiy boyliklar asrab qoladi, balki mahalliy iqtisodiyot rivojlanadi, ijtimoiy adolat va ekologik barqarorlikka erishiladi.

O'zbekistonda ekoturizmni rivojlantirish ekologik madaniyatni oshirish, yosh avlodga sog'lom turmush tarzini targ'ib qilish va xalqaro sayyohlik bozorida raqobatbardosh bo'lishda muhim o'rin tutadi. Kelajakda bu sohani rivojlantirish uchun zamonaviy texnologiyalar, innovatsion yondashuvlar va barqarorlik tamoyillariga amal qilish zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. **Ahmedova, G. O.** (2024). O'zbekistonda ekoturizm: tabiatni asrash va sayohatni uyg'unlashtirish. *Pedagogs*, 56(3), 61–65.
<https://pedagogs.uz/ped/article/view/1203>
2. **Amiriddinova, M., & Asadova, N.** (2024). O'zbekistonda barqaror turizmning iqtisodiy o'sishga ta'siri. *Yashil Iqtisodiyot va Taraqqiyot*, 2(9).
<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/journal/index.php/GED/article/view/3002>
3. **Ashurova, M. O.** (2023). Ekoturizmning rivojlanish imkoniyatlari: tabiatni asrash va barqaror turizmni targ'ib qilish orqali ekoturizmni rivojlantirish yo'llari. *Научный Импульс*, 1(1).
<https://nauchniyimpuls.com/index.php/nauch/article/view/223>
4. **Asatullayev, A.** (2025). Ekoturistik loyihalar orqali hududlarni rivojlantirish istiqbollari. *NRJ*, 2(1).
<https://ojs.renaissance.com.uz/index.php/nrj/article/view/1791>
5. **Erkinov, A., & Xalilov, R.** (2024). Barqaror turizm: sayohatning ekologik tomonini boshqarish. *International Journal of Science and Technology*, 1(3), 80–90. <https://sciencetechnology.uz/index.php/s/article/view/712>

6. **Hayitboyeva, D. N. Q., & Shaxobiddinova, S. M. Q.** (2023). Ekoturizm tushunchasi va uning turlari. *Yevroosiyo Akademik Tadqiqotlar Jurnal*, 3(5 Part 4), 107–110. <https://in-academy.uz/index.php/ejar/article/view/15727>
7. **Murodova, Y., & Mirboboyeva, P.** (2023). Barqaror turizm va ekoturizm tasnifi tahlili. *Qo‘qon Universiteti Xabarnomasi*, 1(1), 287–289. https://herald.kokanduni.uz/index.php/public_html/article/view/438
8. **Tirkacheva, F.** (2024). Ekoturizmni rivojlantirishda ekologiyani muhofaza qilish: barqaror kelajak sari yo‘l. *Yashil Iqtisodiyot va Taraqqiyot*, 2(10). <https://green-eco.uz/index.php/GED/article/view/3039>
9. **Turgunov, B. B. O‘., & Miragzamov, D. D. O‘.** (2024). O‘zbekistonda ekoturizmning rivojlanishi. *International Journal of Science and Technology*, 1(3). <https://sciencetechnology.uz/index.php/s/article/view/698>
10. **Xasanova, N. A., & Xalilova, M. X. Q.** (2024). O‘zbekistonda ekoturizmni rivojlantirish orqali mamlakatimizda turizm sohalarini yanada rivojlantirish. *International Journal of Science and Technology*, 1(16). <https://sciencetechnology.uz/index.php/s/article/view/698>